

FARKASFALVY DÉNES: BEVEZETÉS AZ ÚJSZÖVETSÉGI SZENTÍRÁS KÖNYVEIHEZ

Több ismertetés jelent meg Farkasfalvy könyvéről: dicsérték a szerző átfogó tudását és kiegyensúlyozott nézeteit. Mindez igaz, de a könyv igazi jelentőségét másban látom. Ez az észre nem vett „más” indít írásra.

Farkasfalvy valóban felhasználta a legújabb bibliakritika módszereit és eredményeit. Igazi értéke azonban éppen abban áll, hogy túlmutat a szokványos bevezetések módszerein és eredményein. A könyv gazdag anyaga lehetetlenné teszi a kimerítő ismertetést. Itt csak három fontos szempontra szeretném felhívni a figyelmet.

1. Még katolikus körökben is divatosává vált a szkeptikus elfogultság az újszövetségi iratok történeti szavahihetőségével szemben. Az Újszövetség „kritikai olvasása” alapján főleg a Krisztus személyére és tanítására (még inkább a gyermekségtörténetre) vonatkozó adatokat minimalizálták és ezzel nehezen áthidalható szakadékokat teremtettek az egyház hite és az ún. történeti kutatás eredményei közé. Mindent alaposan megvizsgáltak, kivéve saját és elődeiktől átvett előítéleteiket. Farkasfalvy kritikusan kezeli a kritikai módszert. Értékeli eredményeit, de leleplezi bizonyítatlan dogmáit. Így például elfogadja egyes levelek másodlagos apostoli szerzőségét: többek között a pasztorális leveleket, Péter második levelét Pál, ill. Péter halála után írták. Ugyanakkor megmutatja, hogy ezek nem félrevezető hamisítványok: a péteri és páli hagyományokat őrzik és alkalmazzák a fejlődő egyház helyzetére.

2. Farkasfalvy éppen a kritikus módszer következetes alkalmazásával transzcendálja a módszer korlátait. Az apostoli hitet kifejező iratokat ugyanis csak az tudja megérteni, aki magáévá teszi a szerzők hitét, amint zenei remekművet is csak zenei hallással megáldott hallgató tud értékelni. Így lesz Farkasfalvy könyve a kritikai távolság és a szimpatikus beleélés szintézise: könyvében életre kel az újszövetségi szerzők „világa”. Az egyének még a legnagyobb apostolok emberi gyengeségeit és kulturális korlátait is detektívre való éleslátással ragadja meg: így annál hitele-

sebben sugárzik a Krisztusról való tanúságtételük igazsága. Idéznünk kell legalább egy részletet a Márk evangélium leírásából: „A pogány százados nem az ijedség készleti szólásra, mint ezt Máté elbeszéléséből gondolhatnánk (vö. Mt 27, 54). Szemben áll Jézussal — ezt csak Márk közli („a centúrió, aki szemben állt vele”) — tehát az arcát figyeli, miközben hallja utolsó kiáltását, s látja, ahogy kileheli lelkét. Ez a centúrió, a pogány százados az utolsó ember, akit Jézus földi életében lát, s aki úgy érezhette, hogy utolsó kiáltásával Jézus őhozá fordult. Ebből a „szembesülés”-ből fakad fel a százados lelke mélyéről a hit vallomása: „ez az ember valóban az Isten Fia volt” (14,39). A messiásvárók mind üresen, kiábrándultan hagyják el a kivégzés színhelyét, de a centúrióban már világot vet a hit. Ez a római egyház hite. Ebben a centúrióban azok állnak a kereszt alatt szembefordulva a haldokló Jézussal, akiknek az arám beszédű öregember (Péter), küszködve a szedett-vedett embersereg nyelvi és kulturális szétszakadottságával, a sok-sok kis történetét elmesélte. Mondatonként várta, hogy tolmácsolják, de néha bele-bele kiáltotta a görög szavak közé arám anyanyelvének szavait. „Talita kúm!” — ez volt a csodatörténet csattanója; „Abba!” — a keserves getzemáni óra kulcsszava” (85-86.)

3. A szinoptikus kérdésben Farkasfalvy nem fogadja el sem a hagyományos ún. „két forrás” (a három szinoptikus evangélium főforrásai Márk és a Q, egy állítólagos, de egyetlen kéziratban fenn nem maradt jézusi mondásgyűjtemény), sem az újabban tért hódító ún. „két evangélium” (Máté az első, Lukács a második evangélium, Márk a kettő rövid összefoglalása) elméletét. A korai hagyomány és az evangéliumok kritikus vizsgálata alapján bemutatja mind a két feltételezés erős és gyöngye pontjait. Bizonyítja (számomra meggyőzően), hogy Márk evangéliuma töredékes volta miatt nem lehet az evangélium műfaj megalapítója. Hiszen sem Jézus származását, sem megfelelő tanításgyűjteményt, sem a Feltámadott megjelenéseit nem tartalmazza. Ezzel szemben Máté szerkezete megfelel annak az ősi, a páli leveleket megelőző kérügmának (hithirdetésnek), amelyet a római levél kezdete összefoglal (1,1-4). Továbbá

nehezen elképzelhető, hogy előbb írták meg a pogánykeresztény rómaiaknak szóló evangéliumot (Mk) és csak utána zsidósították vissza a palesztinai zsidókeresztények számára. Sokkal kézenfekvőbb, hogy a zsidóknak szóló Máté-evangélium — legalábbis annak hagyományanyaga — az evangélium eredetibb megfogalmazását képezi: „El lehet-e hinni, hogy a szájhagyomány elindult Palesztinából, eljutott Rómába, lefordították görögre, utána visszavitték a Közel-Keletre és még egyszer beleoltottak arám-zsidó kifejezéseket, utalásokat, őszövségi idézeteket, csak azért, hogy az itteni zsidókból megtért keresztényeknek is legyen írott evangéliumuk?” (120.).

Ugyanakkor a „két evangélium” elmélet „leggyengébb pontja az a feltételezés, hogy Márk mint Máté és Lukács rövid összefoglalása íródott. Ez esetben ugyanis egyáltalán nem érthető, miért volt szükség egy hiányosabb, rosszabb nyelvezettel megírt és befejezetlen mű megírására és főleg megőrzésére” (125.). (Szent István Társulat 1995)

KERESZTY RÓKUS

EDWARD ALBEE: KÉNYES EGYENSÚLY

Nem a szavak logikáját, a titokzatos kijelentések értelmét, a történet homályban maradó mozzanatait érdemes keresni Albee drámájában. Az előadás sajnos azt keresi. Sokszor maga a szerző is. Saját ösztönei ellen dolgozva olykor megpróbálja kimondani a kimondhatatlant. Ágnes (Almási Éva) és Tóbiás (Darvas Iván) házasságának tragikus félreértésére például a közös fiúgyermek elvesztésében lát magyarázatot. Nem lehet ezért hibáztatni. Legföljebb közben elgondolkodhatunk, hogy tragikus félreértéseinknek többnyire egészen bagatell okai vannak, nem kell múltba vesző tragédiákra gyanakodnunk. Claire, a sógornő (Bodnár Erika) alkoholizmusát nem indokolja Albee — jól teszi —, és a lánygyerek, Júlia (Vasvári Emese) sorozatos házasságaira és válásaira sem ad tárgyszerű magyarázatot, így értelmezési lehetőségeink is sokkal nagyobb szabadságot kapnak, hisz a józan belátásunk helyett az érzékeinkre hagyatkozhatunk. Végképp magyarázat nélkül marad a baráti házaspárra, Ednára (Földi Teri) és Harryra (Kállai Ferenc) törő kozmikus szorongás, amely arra készíti őket, hogy egy-

szerűen beköltözzenek Tóbiásék házába, de *végző soron* ez a valójában fölfoghatatlan érzés az, amelyet talán a legjobban értünk.

Nyilvánvaló tehát, hogy a *Kényes egyensúly* nem azonosítható Albee világhírű művével, a *Nem félünk a farkastól* című drámával. A Játékszínben Tordy Géza mégis *Nem félünk a farkastól*-t rendez, a történet végletei, gyilkos dühe és halálos mérgekkel átitatott szenvedélyei nélkül. A mű kitartóan ellenáll törekvéseknek, bár paradox módon épp tárgyilagosra formált mozzanataiban találunk több értéket — Tóbiás tetzeszasága, Ágnes agresszivitása mögött megbújó félelmei —, s az áttételesebb, metaforikus részletek lesznek sutábbak a színpadon.

Valójában sok jó színészt és egyáltalán nem ügyetlen előadást látunk. Ami hiányzik, az a kényes egyensúly.

KÁLLAI KATALIN

POMOGÁTS BÉLA: POLITIKA ÉS POÉTIKA Tanulmányok a népi irodalomról

Két évtized kutatásait öleli fel Pomogáts Béla: *Politika és poétika* című könyve, mely a szerző kedves „vadászterületéről” — a népi irodalomból és a mozgalomból meríti anyagát. Nem irodalomtörténet, hanem olyan tanulmánygyűjtemény, melynek írásait sok esetben személyes emlékek is átszövik.

Elsőként Szabó Dezsővel és sokat vitatott regényével, *Az elsodort faluval* foglalkozik. Az író közismert ellentmondásosságán felül-emelkedve, a két tanulmány arra keres — és talál — választ: minek köszönhetően volt pozitív hatással az író a két világháború közötti korszak ifjúságára, és mi az, ami életművét ma is megkerülhetetlenné, időszerűvé teszi.

Riport és novella címmel Móricz kevésbé ismert írásairól olvashatunk, melyek kedélyesen, de mély részvétellel mutatják be az élet elesettjeinek: a ferencvárosi, angyalföldi munkanélküliek, ágyrajárók világát a 30-as évek Budapestjén.

Eszmeterminők fejezetcím alatt tanulmány szerepel Németh László: *Magyarország és Európa* című munkájáról, mely összegzés és újrakezdés is Németh pályáján, lehetséges megoldást nyújtva a válságba jutott modern Európának az ősi mélykultúrák által. Az író szintézis-el-

méletét leginkább Gulyás Pál, az ősi irodalmak felé forduló jóbarátja műveiben érhetjük tetten. „Változás és hagyomány, magyarság és európaiság... Gulyás Pál tanulmányaiiban is jórészt mai vitáink tárgyára ismerünk” — vélekedik Pomogáts.

A *Kelet és/vagy Nyugat* újabb dilemmát vet fel Kodolányi *Julianus barátja* kapcsán, mely a magyarság népi jellegét, Kelet és Nyugat közötti különleges helyzetét megragadva szerves része a népi ideológiának. Érdekes sorokat olvashatunk a regény megírásának körülményeiről, hitelességéről és fogadtatásáról.

Betekinthetünk a miniszterstől visszavont Veres Péter olvasónaplójába, egyúttal változó irodalmi elveibe is. Képet alkothatunk a népi mozgalom harcos vitázójáról, a publicista, szociográfus és regényíró Féja Gézáról, de terjedelmes tanulmány szól Kovács Imréről is, aki szintén a népi írók eszmei vonzásában lépett fel megírva az egyik legjelentősebb szociográfiát: a *Néma forradalmat*. Megismerhetjük Szabó Zoltánnak, *A tardi helyzet* szerzőjének irodalmi, közéleti tevékenységét emigrációba vonulásáig.

A *Költészet és népiség* fejezetben olvashatunk az avantgardtól elszakadó, szülőföldre vonzásába visszatérő Illyésről; a mesék és mítoszok bűvöletében élő Erdélyi Józsefről, továbbá Sinka Istvánról, aki egy elmerülő szegényparaszti világ krónikásaként bukkant fel.

A tanulmánykötet *Népiség és erdélyiség* részében régi ismerőseinkre: Nyíró Józsefre, Tamási Áronra, Szabédi Lászlóra és az újra felfedezett Wass Albertre bukkanunk.

Egy fontos szellemi műhely, a Válasz programjáról, jelentőségéről, belső ellentéteiről, megszűnésének okairól ad képet a *Politika és poétika* című utolsó fejezetben a *Mozgalom és irodalom*. Végül szó van még a népi irodalomtörténet-írásról, Ady és a Nyugat megítéléséről, a „népi líra” folytatásáról az új magyar költészetben. Olyan kérdésekről tehát, amelyek megválaszolásával csak gazdagodhatunk. (*Felsőmagyarország Kiadó*)

RÓNAY LÁSZLÓ

SOÓS SÁNDOR: CSÍKSOMLYÓ

Aki akár csak egyszer is jelen lehetett az utóbbi években Csíksomlyón pünkösdi búcsúban, ifjúsági találkozáson vagy más alkalommal, meggyő-

ződhetett róla, hogy a ferencesek ősi rendháza a falubeli plébániatemplommal együtt ma talán még jelentősebb lelki központ, mint korábbi évszázadokban, amelyeknek jeles emlékeit őrzi. A megélenkült érdeklődés jele a pünkösdi búcsúk élő televíziós közvetítése, régi leírások új kiadása, imakönyv, énekeket tartalmazó kazetta megjelentetése. Soós Sándor szentendrei diákok kísérőjeként és néprajzkutatóként három évben fényképezett a csíksomlyói pünkösdi búcsúban. Hetven szép felvételét a millecenáriumi évében albumba rendezte, hogy bemutathassa a megkapó helyszíneket, az áhítatos arcokat, hogy érzékeltesse azt, amit ő maga és sok búcsús zárandok átélhet ezen a szent helyen. Szín pompás viseletbe öltözött csángókat, székeket láthatunk, felvirágzott és nemzetiszín szalagokkal díszített zászlókat, napkeltét váró moldvaiakat, fegyelmezett gyónókat, meg a fészületek, kápolnák, falképek, szobrok szép együtteseit. A könyv első száz oldalát a kísérő tanulmány — amely voltaképp kettő — foglalja el. Jó tíz évvel korábban a szerző egyetemi szakdolgozatot írt a keresztény zárandoklatok történetéről, amit pár év múltán átdolgozott, majd alighanem a könyv megjelentetésére készülve régi szövegéhez hozzáfűzött egy fejezetet Csíksomlyóról. Ez utóbbi a kéznél levő feldolgozások alapján szól a székegyek, majd a somlyói ferencesek történetéről, röviden ír a búcsújárás hagyományokról, és futólag megemlíti az ebben bekövetkezett legújabb változásokat. A tanulmány első részével ez a fejezet nem sok kapcsolatot mutat, és saját (néprajzi) megfigyelések sem kapnak benne hangsúlyt. A zárandoklattörténet a téma hasznos, noha kissé iskolás feldolgozása (nem világos, hogy miért egy *Csíksomlyó* című könyvben kapott helyet). Az olvasó nehezen döntheti el, hogy a szerző célkitűzése szakmai volt-e (új ismeretek átadása, avagy régiek átértelmezése), vagy valami más. Kétségtelen, hogy a szép kiállítású kötet igen alkalmas ajándék, viszont az is, hogy Csíksomlyó helyének felmutatása a vallásgyakorlat, a búcsú, a zárandoklat modern alakulásában néprajzi és/vagy antropológiai eszközökkel még várat magára. (*Szentendre, Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1996*)

MOHAY TAMÁS